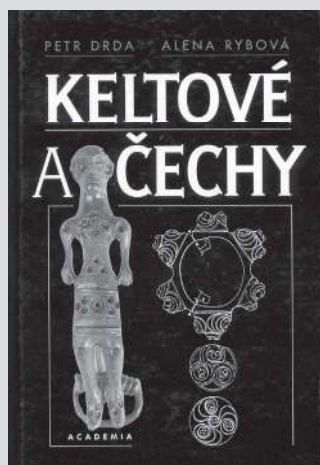

Ohlédnutí za archeologickou knižní produkcí

V minulém čísle *Živé archeologie* jsme podali přehled archeologické produkce nakladatelství Libri. V uplynulých deseti letech však i další nakladatelství obohatila české knihovny o zajímavé archeologické tituly přístupné poučenému i laickému čtenáři.

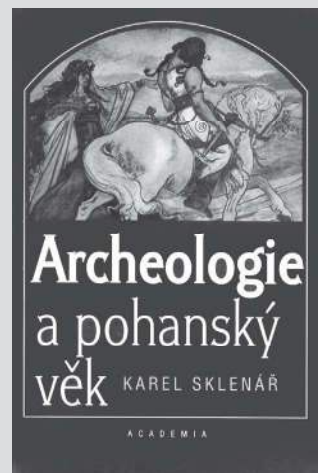

Nemůže být překvapivé, že poměrně velkou pozornost publikacím s archeologickou tematikou věnovalo v minulé dekádě nakladatelství **ACADEMIA**. Kniha *Michala Lutovského* z roku 1996 **Hroby předků** s podtitulem *Sonda do života a smrti dávných Slovanů přináší informace o pohřebních zvyklostech a obřadech starých Slovanů*. Velký prostor je věnován jihočeským mohylovým hrobům z 8. a 9. století. Monografie *Miloše Šolleho* z roku 1998 **Hradska na Kokořínsku – Canburg franckých análů** s podtitulem *Vývoj osídlení od pravěku až po středověk předkládá čtenáři přehled závěrů z archeologických výzkumů, které na dané lokalitě autor vedl*. Výzkum prokázal osídlení strategického prostoru již od pravěku až do 13. století. Popisu se dočkalo opevnění a další objekty, které tu v jednotlivých obdobích vyrostly. Šolle se na základě archeologických

dokladů přiklání k ztotožnění Hradiska s Canburgem, který je zmiňován v pramelech francké provenience v souvislosti s tažením Karla Velikého roku 805 do Čech. Rovněž v roce 1998 vydali *Petr Drda* a *Alena Rybová* knihu **Keltové a Čechy**. Jedná se vlastně o druhé vydání; to první vyšlo ve francouzštině v Paříži roku 1995. Kniha pojednává o různých stránkách života Keltů a jejich hmotné kultury doložitelné v archeologických i písemných pramelech: architektura a rozvoj sídlišť, pohřbívání, řemesla... V roce 2000 vyšla kniha *Martina Gajdy* **Archeologie krajiny** s podtitulem *Vývoj archetypů kulturní krajiny*. Tematizovány jsou v této publikaci změny v osídlení a formy lidského bytování v krajině od mladší doby kamenné až po 19. století. Sledována je různorodost osídlovacího procesu a jeho dopady. Modelovými zeměmi zde jsou vnitrozemské Čechy a s mořem pevně spjatá Británie; nechybí však ani příklady z dalších evropských zemí. Spektakulární letecké fotografie výrazně obohacují text a ilustrují krajinné proměny. Gajdou editorsky vedený sborník **Ancient Landscape, Settlement Dynamics and Non-Destructive Archeology/ Dávnověká krajina a sídla ve světle nedestruktivní archeologie** vydaný v roce 2004 se zabývá zevrubně proměnami krajiny Čech od mladší doby kamenné po raný středověk. Jednotliví autoři si všímají života pravěkých populací: jejich bydlení, výroby a technologií, pohřebních zvyklostí a kultu. To vše je založeno na poznatcích nedestruktivní archeologie, tedy postupů s vyloučením archeologických výkopů. Prostor je dán i přírodovědným metodám. Jinak anglicky psaný sborník je českému čtenáři přiblížen obsáhlým českým souhrnem. Nové přístupy ar-

cheologie představuje čtenáři rovněž *Martin Kuna* v knize **Nedestruktivní archeologie (Teorie, metody a cíle)** vydané také v roce 2004. Ukazuje význam nedestruktivních metod (letecká archeologie, povrchové sběry, geofyzikální měření a další) při řešení struktury osídlení pravěkých populací, demografie těchto populací a proměn jejich prostředí. Nakladatelství vydává rovněž reprinty dnes již klasických publikací významných archeologů. Tak spatřil světlo světa v roce 2000 reprint prvního vydání (původně 1963) knížky *Rudolfa Turka* **Čechy na úsvitě dějin**. Od doby původního vydání jistě Turkovy závěry poněkud vybledly a mnohé je interpretováno jinak, ale kniha stále má co říci o našem počátečním dějinném údobí. Roku 2004 se již pátého vydání (původní 1959) dočkala také knížka *Jana Filipa* **Keltská civilizace a její dědictví**. Čtenář se dočká všestranného vyličení keltské kultury na základě archeologických výzkumů: od oblasti duchovní až po hmotnou kulturu, umění a technologickou vyspělost. I přes stáří knihy je její schopnost zaujmout čtenáře a uvést ho do problematiky stále vysoká. *Karel Sklenář* se ve své knize z roku 1997 **Tanec obrů**. **Není jen Stonehenge** zabývá velmi atraktivním tématem pravěkých kamenných monumentů dodnes obestřených nejasnostmi a zavádějícími podněty k mnoha fantastickým představám. Sklenář však z pohledu zkušeného popularizátora světa archeologie podává přístupný přehled těchto památek z období mezi polovinou 5. tis. př. n. l. a polovinou 2. tis. př. n. l. Pakliže starověké civilizace měly své impozantní chrámy a pyramidy, pak evropský prostor od mladší doby kamenné po dobu bronzovou, od Středomoří, přes Bretaň, Britské ostrovy, severní Evropu, Německo

a okrajově i Čechy měl své dolmeny, menhiry, kamenné řady, kruhy, hrobky. Dalším *Sklenářovým* titulem v akademickém nakladatelství byla knížka **Archeologie a pohanský věk** (2000). Autor nechává čtenáře putovat v jednatřiceti zastaveních dějinami archeologické disciplíny od prvních neurčitých zájmů o pohanské starožitnosti přes Bienenberka až po první archeology v 2. polovině 19. století a končí J. L. Píčem na přelomu 19. a 20. století. Naplňuje tak výmluvný podtitul knihy *Příběhy z dětských let české archeologické vědy*. Čtivě je vykresleno panoptikum romantiků a zapálených sběratelů starožitností i prvních odborníků vyzvedávajících ze země stopy hmotné kultury našich předků.

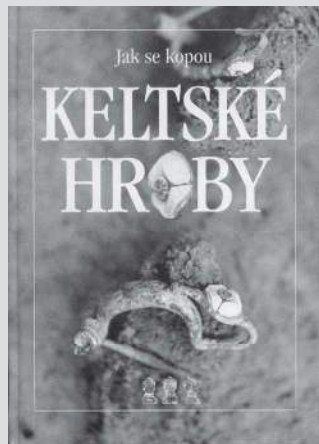

Nakladatelství **SET OUT** vydalo v roce 1999 knihu *Karla Sklenáře* **Hromové klíny a hrnce trpaslíků** s podtitulem *Z pokladnice české folklórní archeologie*. Kniha odhaluje přístup lidí k archeologickým nálezům a představy, které si o takových podivnostech čas od času se vyloupnuvších na jejich poli či zahradě, vytvořili v minulých staletích, v dobách před nástupem profesionální archeologie. Je tak svědectvím o myšlenkovém světě prostých lidí i dobových učenců a jeho vyrovnávání se

se specifickými předměty pocházejícími z dávné minulosti. Kniha **Eduarda Droberjara Příběh o Marobudovi a jeho říši** z roku 2000 uvádí čtenáře do doby, kdy na hranicích rozpínavého římského impéria vznikla germánská Marobudova říše rozkládající se rovněž na našem území. Marobud, vládce Markomanů, je hlavní postavou knihy a autor si všímá jeho politiky vůči Římanům i vztahu k mocenskému konkurentovi Arminiovi z kmene Cherusků, který zvítězil nad Římany v Teutoburském lese. **Andrzej Pleszczyński** je autorem knihy **Vyšehrad – rezidence českých panovníků** s všeri- kajícím podtitulem Studie o rezidenci panovníka rané- ho středověku na příkladu českého Vyšehradu (2002). Autor si vyšehradské rezidence všímá jako mocenské opory panovníka zejména ve sporech s pražskými biskupy. Není opominuta ani symbolická role Vyšehradu pro panovnickou moc. Kniha **Michala Lutovského a Jana Michálka Archeologie knížecího sídla** s podtitulem Halštatský dvorec a slovanská hradíště na Hradci u Němčic (2002) předkládá čtivě výsledky archeologických výzkumů z dané lokality. **Michal Lutovský** je také autorem knihy **Hroby knížat** s podtitulem Kapitoly z českých dějin a hrobové archeologie (1997). Hlavním bodem zájmu knihy je bohatý knížecí hrobový nález z 9. století učiněný v 19. století v cíhelně blízko Kolína. K porovnání pak slouží závěrečná kapitola pojednávající o bohatých velmožských hrobech v ostatní Evropě.

Michal Lutovský se k hrobové archeologii vrátil v roce 2001, kdy společně s **Milenou Bravermanovou** vydali knížku **Hroby, hrobky a pohřebiště českých knížat a králů** (nakladatelství LIBRI). Autoři seznamují čtenáře s místy posledního odpočinku českých vládců od Bořivoje po Karla I. Kromě popisu okolností

založení královských nekropolí, nejasností s identifikací hrobů jednotlivých panovníků a přesuny těl, se další kapitoly věnují hrobové architektuře, funerálním oblekům a insigniím.

Jiří Waldhauser vyšel v roce 1999 v ústřety čtenáři zaji- majícímu se o keltskou kul- turu, ale i o archeologickou práci jako takovou nevšed- ní knihou **Jak se kopou keltské hroby** (vydalo NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY).

Zájemce o problematiku se tak dozví o tradici nalézání keltských hrobů, o místech, kde k takovým nálezům dochází, o postupu archeologů, o nálezech, které lze očekávat; další kapitoly pak přinášejí závěry o životě Keltů, jejich technologiích, hmotné kultuře. Nakonec nechybí ani soupis naleziště keltských hrobů. Kniha je bohatě vybavena obrazovým doprovodem, včetně barevných příloh. Dvě publi- kace NLN vydalo též **Zdeňku Smetánkově**. **Archeologické etudy** (2003) jsou souborem esejů, jejichž část Smetánka publikoval dříve zejména v časopise Dějiny a současnost. Jednotlivé kapitoly-eseje si všímají různých zajímavých aspektů středověké archeologie (např. Archeologie pračích vejce, Archeologie lidského gesta, Archeologie a kouzelné slovo import, Archeologie a moravský šperk v Praze...). Druhým Smetánkovým titulem je **Legenda o Ostojovi** s podti- tulem Archeologie obyčejné-

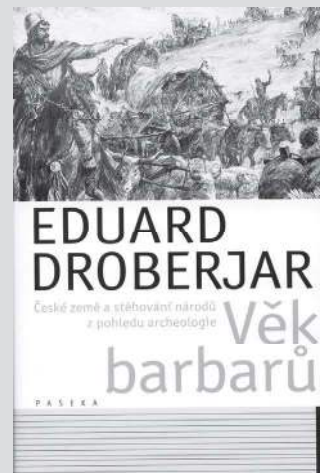
ho života. První vydání knihy vyšlo již roku 1992 (tehdy v edici Kolumbus Mladé fron- ty), a stalo se postupně téměř kultovní knihou zájemců o život českého středověku; v roce 2004 vyšlo druhé vy- dání v NLN jen s drobnými úpravami. Na základě útrž- kovitých původních indicií, závěrů archeologie a srovná- vací metody je na stránkách této knihy plasticky podáván obraz života venkovského člověka v 12. století u nás. Čtenář se dovídá o podobě obydlí, stravování, sociálních vazbách, prostoru, strachu a vyrovnávání se s ním, o kaž- dodenních povinnostech i vý- jimečných příležitostech.

Miloš Šolle vydal v roce 2000 v nakladatelství **VYŠEHRAD** svoji knížku **Po stopách přemyslovských Děpolticů**. Překrývají se tu dvě témata. Jednak vývoj města Kouřimi od doby zličanského hradí- šte až po vznik středověké- ho města a jednak historie děpoltické linie Přemyslovců. Korpus knihy bohatě těží z výsledků archeologických výzkumů, které v Kouřimi autor vedl. **Jarmila Bednaříková** je autorkou knihy **Stěhování národů** (2003). Vlastně se jedná o první takto souhrnné české zpracování převratného období. Jsme svědky „podzim- ního času mocné říše“ a pře- skupování kmenů v evrop- ském prostoru. V posledku pak vstupu slovanského živlu do dění a do dějin.

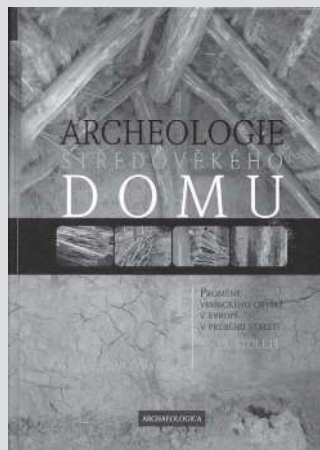
Nakladatelství **PASEKA** vydalo roku 1997 knížku

Jana Frolíka a Zdeňka Smetánky Archeologie na Pražském hradě. Autoři přístupnou formou seznamu- jí čtenáře se stavem bádání v rezidenci českých vládců a umožňují širokému publiku vstřebat poznatky z rozsáh- lých výtěžků dlouhodobých výzkumů, čemuž dopomá- há bohatý obrazový dopro- vod. **Věk barbarů** je název knížky **Eduarda Droberjara** (2005). Publikace v souhla- su se svým podtitulem České země a stěhování národů z pohledu archeologie předklá- dá prostřednictvím interpre- tací archeologických nálezů pestrý obraz neklidné doby poznamenané úpadkem říms- kého impéria a chaotickými přesuny jednotlivých germán- ských kmenů, taženými Hunů a v konci i příchodem Slovanů. Dozvíme se i o hmotné kul- tuře a životě v daných staletích na našem území; nechybí ev- ropský kontext.

V roce 2004 bylo velkou událostí vydání knihy **Pavla Vařeky Archeologie středověkého domu I**. Proměny vesnického obydlí v Evropě v průběhu 6.-15. století. Nové nakladatelství **ARCHAEOLOGICA** tímto ti- tulem zahájilo svou produk- ci. Po obecné úvodní stati vpravující čtenáře do tématu výzkumu venkovského byd- lení ve středověku následuje metodologická část obsahu- jící pojednání o archeologic- kých pramenech a meto- dách terénního výzkumu a zpracování jeho výsledků.

Nejdůležitější částí je však kapitola o podobách vesnické architektury v různých částech Evropy od pyrenejských zemí až po Rusko. Na více než třech stech stranách autor představuje různé typy domů v bohatém doprovodu nákresů archeologických situací a rekonstrukcí domů. Kniha obsahuje na konci bohatou bibliografii.

Radomír Tichý vydal v roce 1999 ve společnosti **JB PRODUCTION** knihu **Monoxylon II.** s podtitulem *Plavba po 8000 letech a druhým podtitulem Dobrodružství experimentální archeologie*. Kniha seznamuje čtenáře s průběhem námořní expedice na replice neolitického plavidla z jednoho kusu dřeva – kmene (monoxyl). Tématické kapitoly pojednávají o pradávém vztahu lidí k moři, o šíření zemědělství a námořních surovinových trasách (obsidián), o práci se dřevem, kamenných nástrojích, keramice, zpracování kostí a malbě. Zároveň si autor všímá průběhu mladší doby kamenné v zemích, při jejichž pobřeží vedla trasa expedice (Itálie, Francie, Španělsko, Portugalsko). Experimentální plavba vstupuje do textu formou deníkových záznamů. Právě mož-

nosti plavby a možnost šíření zemědělství po moři, vznik námořních surovinových tras a svět dávných mořeplavců byly cílem a náplní expedice. Jako supplementum 1 časopisu *Rekonstrukce a experiment v archeologii* vyšla 2001 další knížka *Radomíra Tichého Expedice Monoxylon* s podtitulem *Pocházíme z mladší doby kamenné*. Vyšla **SPOLEČNOST EXPERIMENTÁLNÍ ARCHEOLOGIE a JB PRODUCTION**. Kniha opět vychází ze zkušeností s experimentální plavbou na neolitickém plavidle monoxylu – a to v Egejském moři. Publikace jinak pojednává o pravěké námořní plavbě a také o šíření neolitické kultury včetně zemědělství do Evropy a roli právě plavby v ní. Čtenář se seznámí různými přístupy k otázce šíření neolitické kultury, se sídlišti mladší doby

kamenné, s možnostmi obživy, nástroji, pohřebními zvyky.

Nakladatelství **KRIGL** vydalo knihu *Jana Fridricha Ecce Homo – Svět dávných lovců a sběračů* (2005). Autor zavádí čtenáře až do nejstarších dějin lidstva a pohled na starší paleolit opírá o doklady z nesčetných evropských ale i českých nalezišť. Výzkum některých z českých lokalit vedl sám autor. *Václav Matoušek* vydal ve stejném nakladatelství a rovněž v roce 2005 knihu *Bacín – brána podzemí* s podtitulem *Archeologický průzkum pravěké skalní svatyně v Českém krasu*. Autor předkládá nejprve v úvodu vývoj archeologie od starověku po současnost. V hlavní stati pak seznamuje čtenáře s průběhem terénního výzkumu jeskyně a s jeho výsledky.

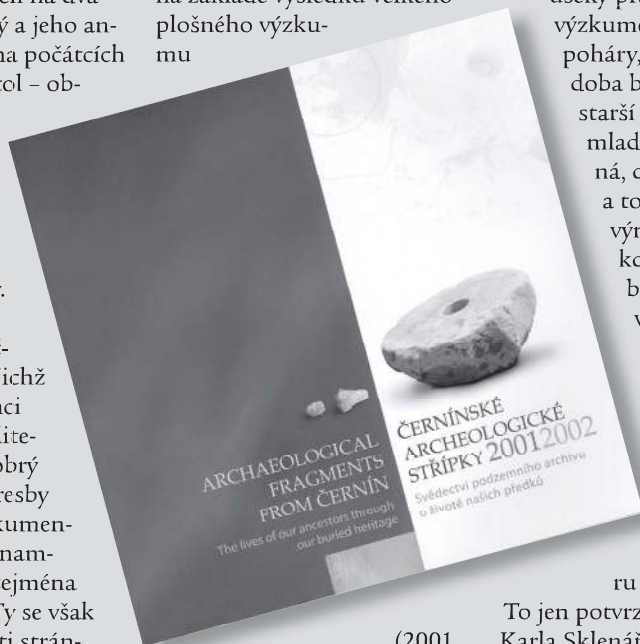
Milan SLEZÁK

RECENZE

Daniel Stolz: Černínské archeologické střípky

Brožovaná knížka Daniela Stolze má v dobrém netradiční grafickou úpravu, která každou stránku dělí na dva sloupce (text český a jeho anglický překlad) a na počátcích jednotlivých kapitol – obdobích pravěku (a jinde i mezi textem kapitol) - používá zajímavé celostránkové koláže navozující atmosféru doby. Zde autor využívá převážně zahraničních materiálů, jejichž užití uvádí na konci knihy v seznamu literatury. Celkově dobrý dojem doplňují kresby archeologické dokumentace objektů a významných artefaktů a zejména jejich fotografie. Ty se však drží ve spodní části stránky mimo text a nebrání jeho četbě. A tak jediný formální nedostatek vidím v neuvedení roku vydání.

Ani svým obsahem není kniha tradiční. Autor líčí prehistorii dějiny pravěku regionu na základě výsledků velkého plošného výzkumu

(2001 až 2002?, opět není jasně uvedeno) předcházejícímu stavbě výrobní haly firmy Kostal u Černína

a geografického výskytu archeologických nálezů okrese Beroun. Jsou zde líčeny úseky pravěku doložené výzkumem (zvoncovité poháry, starší a mladší doba bronzová, závěr starší doby železné, mladší doba železná, doba římská) a to tak vynalézavým způsobem, že kdyby na lokalitě byla zastoupena všechna období pravěku, pak by šlo o učebnici o archeologii ve stylu „public archaeology“, který práce bezspo-

ru představuje.

To jen potvrzuje předpoklad Karla Sklenáře, že lidé tohoto typu by svůj dar měli využít. O tento dobrý dojem se postaral už dobře volený název publikace i podtitul a první

tématická část knihy (Bagr, škrabka, kartáček a sádra aneb po stopách záchraného výzkumu), která je výstižným úvodem o současné archeologii a postupu archeologické práce. Rozsáhlejší druhá část líčí již zmíněné etapy pravěku v kapitolách s následující strukturou:

1. motivační literární příběh
2. stručný výklad o pravěku Čech v daném období
3. stručný výklad o Berounsku v daném období
4. archeologické doklady využití plochy výzkumu pod vrchem Knihovem člověkem v daném období pravěku

Nejprve se vyjádřím k částem dvě až čtyři. Je na nich patrné, že autor je psal s láskou k tomuto koutu naší vlasti a velmi čtivě, přitom zpřístupnil i první výsledky plošného výzkumu (uvádí počty